

Frankrig på vej mod decentralisering?

Noer, Annie

Published in:
R I D S

Publication date:
1993

Citation for published version (APA):
Noer, A. (1993). Frankrig på vej mod decentralisering? *R I D S*, (130), 1-19.

RIDS

Nummer 130

November 1993

Annie Noer

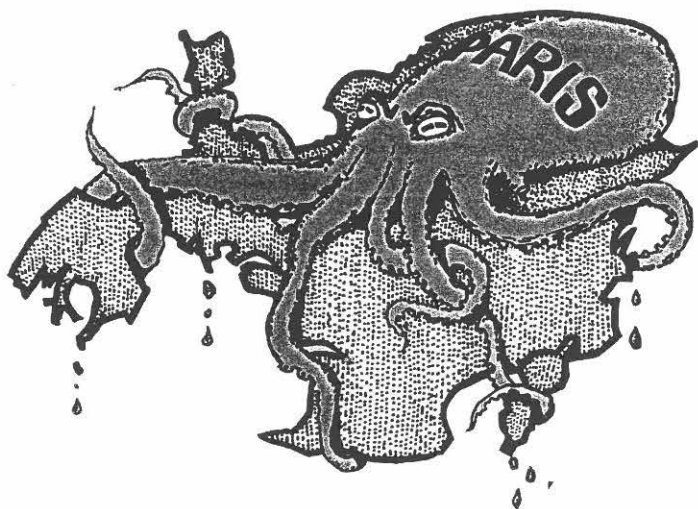
Frankrig på vej mod decentralisering?

Københavns Universitet
ROMANSK BIBLIOTEK

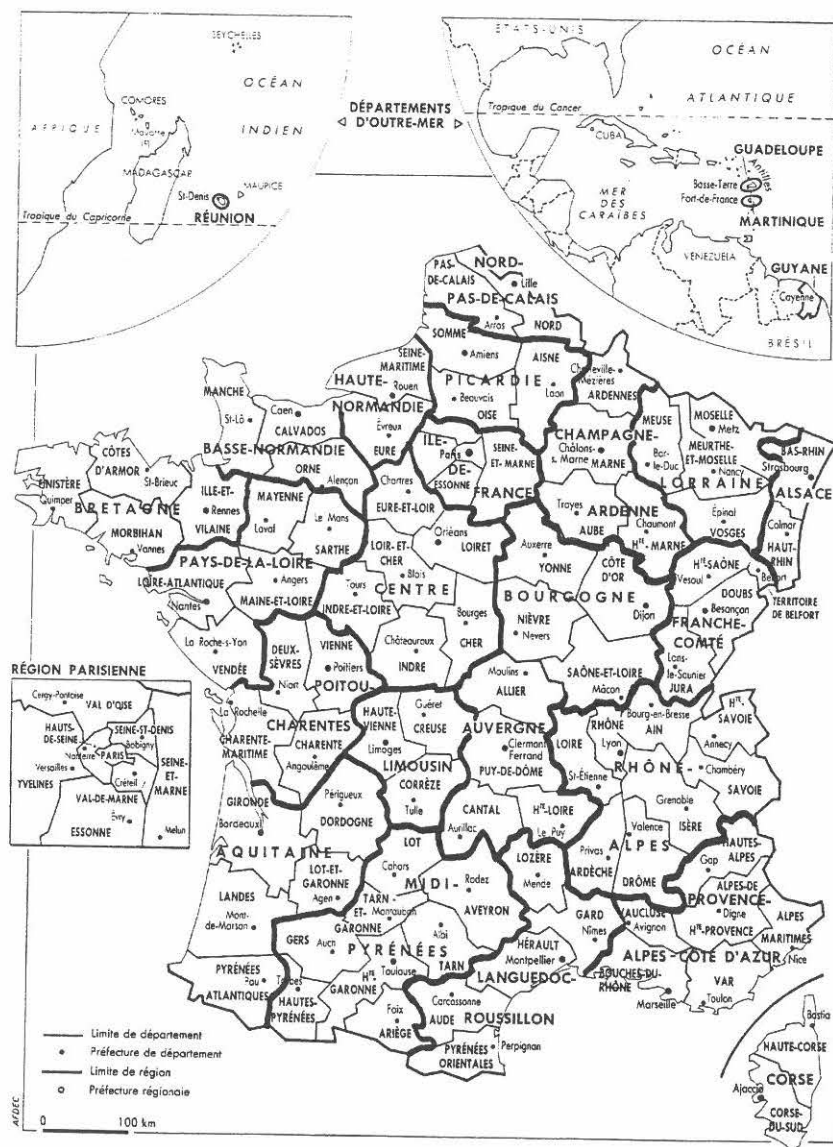
ROMANSK INSTITUT
Københavns Universitet
Njalsgade 78-80
2300 Kbh. S.

Gebyr 5,00 kr.

Dette RIDS er et omredigeret foredrag holdt under et tværfagligt kursus, "Romansk Europa", i foråret 1993 på Romansk Institut i København. Det henvender sig til studerende med et vist kendskab til Frankrig, men måske intet kendskab til det franske sprog, hvorfor har jeg valgt at holde mig til dansk terminologi, selvom nogle af begreberne dækker over forskellige realiteter i de to lande.

"Les Cahiers du Peuple Breton" n° 5

(Alain Kimmel: *Vous avez dit France?* Hachette 1992.)

Frankrig på vej mod decentralisering?

Frankrig ses ofte afbildet som en edderkop med kroppen i midten, dér hvor Paris ligger. Dette billede symboliserer Frankrigs centralisme: alle veje og jernbaner udgår fra Paris.

Et andet symbolsk billede forestiller en kæmpeblæksprutte ved navn Paris, som spreder sine arme ud over hele landet og kvæler det.

Et tredje overraskende billede af Frankrig gives af geografen François Gravier i bogen "Paris et le désert français" fra 1958 (Paris og den franske ørken); den gjorde den gang et stort indtryk, og der henvises stadig til den.

Det ser ud som et paradoks, at Frankrig, der hvad angår landskab, klima og befolkning er utrolig varieret, samtidig er en meget centralistisk stat, der kun åbner få muligheder for, at dens regioner kan udfolde sig med hver deres særpræg.

Vi har nok tilbøjelighed til at forestille os Frankrig som ét land med ét sprog og én kultur, selvom vi godt ved, at der er forskel mellem Nord- og Syd-Frankrig, takket være bl.a. bøger af Marcel Pagnol og ikke mindst filmatiseringen af dem, men der er nok ikke så mange, der kender Frankrigs vidt forskellige ansigter.

Hvem ved f.eks., at der findes syv forskellige regionale minoriteter med hver deres eget sprog, kultur og historie? Nemlig de flamske, bretonske, baskiske, occitanske, katalanske, korsikanske og alsaciske minoriteter (se kortet på s. 18).

I en bog fra 1981 af Hervé le Bras og Emmanuel Todd, "L'Invention de la France" (Opfindelsen af Frankrig), skriver de to forfattere: "Frankrig, der kombinerer administrativ enhed med antropologisk forskellighed, er i Europa og muligvis i verden, en historisk undtagelse"¹.

Frankrig er ikke groet frem stille og roligt, men er blevet til ved sværdslag, som de Gaulle udtrykte det. Uden en stærk centralisme havde Frankrig næppe eksisteret som stat.

Historisk gennemgang af Frankrigs centralisme

Før Revolutionen i 1789 var Frankrig delt i mange provinser, der var blevet indlemmet i det franske rige gennem århundreder som resultat af krige, ægteskaber og aftaler. F.eks. kom Bretagne i 1532 under fransk herredømme efter en krig fulgt af ægteskab mellem den franske konge og en bretonsk hertuginde; så sent som i 1768 blev Korsika en del af Frankrig efter senest at have tilhørt Genova-republikken, og Savoyen og grevskabet Nice blev først endelig franske i 1860. På den måde blev Frankrig sammenstykket af mange forskellige folk gennem en meget lang periode.

Det franske sprog — ikke latin eller regionale sprog — blev allerede i 1539 under Frans den Første gennemtvunget som administrativt sprog ved et særligt dekret, l'Edit de Villers-Cotterêts.

Før Revolutionen havde de forskellige provinser delvis selvstyre og havde beholdt mange privilegier. De fremstående borgere, der talte både fransk og det lokale sprog, dannede en privilegeret stand, som ikke ønskede nogen ændring.

Revolutionen bragte en ny ideologi til magten, den republikanske ideologi, med lighed for borgerne i højsædet. Privilegierne blev afskaffet, alle skulle have samme muligheder. Begrebet "Etat-Nation" var født: én stat, én nation og ét sprog. For at være en god republikaner skulle man tale fransk.

I 1790 blev Frankrig delt i 83 departementer, der skulle udlette de oprindelige provinser. Departementerne blev navngivet efter floder og bjerge, og i omfang skulle de ikke være større, end at man kunne nå hovedbyen samme dag for at stemme. Et andet kriterium var, at politiet skulle kunne nå ud til de fjerneste steder til hest på én dag i tilfælde af uro, hvad der ikke var sjældent i disse revolutionære tider. Både geografiske hensyn og politiske interesse havde således været med til at bestemme de nye departementers grænser. I dag er antallet af departementer i øvrigt forøget til 100, specielt på grund af befolkningstilvæksten i det parisiske byområde.

Under Napoleon fik hvert departement i 1800 en præfekt som øverste magthaver. Han var udnævnt af regeringen i Paris og optrådte enevældigt på republikkens vegne.

En centralistisk sprogpolitik

På Revolutionens tid var det knap halvdelen af Frankrigs befolkning, der talte fransk, hvorfor det var nødvendigt at sætte en effektiv sprogpolitik i gang for at forfranske Frankrig. Denne politik nåede sit højdepunkt under den 3. republik med Jules Ferrys love i 1881-83. Undervisning blev gjort obligatorisk for alle, verdslig ("laïque"), gratis og givet på fransk. Dette sidste punkt vil jeg gerne dvæle lidt ved.

Kun det franske sprog var accepteret som rigtigt sprog; alt andet blev betegnet som "patois", bondesprog, hvad enten det var baskisk, bretonsk (et

keltisk sprog af samme familie som walisisk, skotsk og irsk) eller occitansk. Det sidstnævnte er et romansk sprog, der har haft en blomstrende tid med troubadourdigtningen i middelalderen, og som fik en opblomstring i Provence i midten af det 19. århundrede og begyndelsen af det 20. århundrede med Mistral, der i 1904 fik Nobelprisen for "Mirèio" ("Mireille"), skrevet i 1859 på provençalsk.

Alle disse sprog blev som nævnt kaldt "bondesprog, der taltes af høns og gæs". Det var forbudt at tale andet end fransk i skolen, selv i skolegården. Den uheldige elev, der havde brugt sit modersmål, "bondesproget", blev straffet med det, man kaldte "symbolet". Det var en ting, f.eks. en træsko eller en sten, som blev hængt rundt om halsen på staklen; kun ved at angive en kammerat, der havde begået det samme fejltrin, kunne han slippe af med symbolet ved at overdrage det til den nye synder. Den sidste elev, der bar symbolet ved slutningen af dagen, blev straffet. Som et kuriosum kan nævnes, at denne metode blev eksporteret til de franske kolonier; i Senegal gik man så vidt som til at hænge et stort oksekranium om halsen på små børn. I Frankrig har denne metode vist sig så effektiv, at i dag er de regionale sprog i store fare for at uddø, — men dette er en længere historie.

Når jeg har udbredt mig lidt om sprogpolitikken i Frankrig, er det for at give et eksempel på fransk centralisme i sin værste form. Selv om hensigten var god nok — nemlig at give alle lige muligheder — var det ikke nødvendigt at føre det så vidt som til at få børn til at skamme sig over at tale deres modersmål!

Udviklingen efter 1950

Jeg vil nu springe frem til 1950'erne, hvor man blev mere og mere opmærksom på de økonomiske og sociale uligheder i de forskellige egne af

Frankrig. For at tilpasse sig tiden indså man nødvendigheden af at danne større enheder. Nogle højere embedsmænd blev bedt om at foretage den nye opdeling. I 1956 blev herefter gennemført en gruppering af departementerne i 22 regioner i selve Frankrig. Denne reform foregik nærmest ubemærket, da landet på dette tidspunkt havde vigtigere problemer at tackle i Algeriet.

Her vil jeg indføje, at Frankrig i virkeligheden er delt på forskellig vis, alt efter hvilket område det drejer sig om. Inden for uddannelsesområdet har man "akademier", inden for retsvæsenet har man en anden opdeling, inden for militæret en tredje. Dette er med til at svække decentraliseringen, som derimod ville være blevet styrket, hvis de forskellige overordnede administrative områder havde svaret til regionerne.

Efter oprøret i 1968 lanceredes slagordet "medbestemmelse" (la participation). De Gaulle satte decentraliseringsspørgsmålet til folkeafstemning i 1969. Da resultatet gik ham imod, trak han sig tilbage. Men eftersom decentraliseringen var blevet koblet sammen med andre tiltag som f.eks. reformen af Senatet, og eftersom Algierkrigen optog det franske folk, kan man dårligt af resultatet udlede, at franskmænd var imod decentralisering.

Det var først i 1981, da socialisterne overtog regeringsmagten, at decentraliseringen fik højeste prioritet. Det er her værd at bemærke, at decentraliseringen hidtil havde været en højrefløjs-tanke. Dette er forståeligt, hvis man mindes, hvad det skete under og efter Revolutionen i 1789. Privilegierne var blevet afskaffet, og de, der havde mistet disse privilegier, nemlig det bedre borgerskab, ønskede at genvinde deres indflydelse. En decentraliseringspolitik var derfor i deres øjne noget positivt.

Samfundsudviklingen havde imidlertid gjort det klart for venstrefløjen, at man måtte indføre nærdemokrati for at løse de mange spændinger og problemer efter maj 1968. Decentralisering skulle skabe mere dynamiske lokalsamfund. Andre faktorer bidrog til denne reform såsom den økonomiske krise, de tabte

kolonier og det forhold, at befolkningen var begyndt at søge en livskvalitet, som den ikke fandt i hovedstaden. Folk ville leve, arbejde og bestemme hjemme på egnen ("Vivre, travailler, décider au pays"). Tiden var kommet for en sand decentralisering.

Decentralisering i dag

Decentraliseringen blev gennemført 1982, men trådte rigtig i kraft i 1986 med det første regionale valg. En undtagelse er Korsika, der fik en særlig status allerede i 1982.

Den vigtigste administrative inddeling af Frankrig ser nu således ud: **kommune, departement og region.**

Præfekten mistede sin magt, der blev overdraget til en folkevalgt forsamling både i departementet (le conseil général, "departementsrådet") og i regionen (le conseil régional, "regionalrådet"), som er til valg hver 6. år. For at symbolisere denne vigtige ændring prøvede man endda at skifte navnet "préfet" ud med "commissaire de la République", men uden held. Præfekten er dukket op igen.

Den udøvende magt findes således i dag på regionalt niveau hos regionalrådets præsident og på departementsniveau hos departementsrådets præsident. Selve regionalrådet er direkte valgt, hvorimod departementsrådet er indirekte valgt.

Hvilke opgaver ligger på de 3 geografiske administrationsniveauer?

1. Kommunen tager sig først og fremmest af de nære ting. Den leverer de ydelser, som er nødvendige i det daglige liv: vuggestuer, børnehaver, grundskoler, biblioteker, bytransport, social bistand, vedligeholdelse af de kommunale veje m.v. Den har eneret på at tage stilling til spørgsmål om byplanlægning.

2. Departementet tager sig især af det sociale område. Det vedligeholder departementsvejene, transport mellem byerne, tager sig af skolerne for mellemtrinnet (6.-10. klasse) og centralbiblioteker.

3. Regionen. Dennes kompetence ligger inden for områder som økonomisk udvikling, miljø, erhvervsuddannelse, drift af gymnasier, kultur og infrastruktur. Det er værd at bemærke, at regionen giver høj prioritet til såvel grundlæggende erhvervsuddannelse som fortsat faglig uddannelse, som den ofrer halvdelen af sit budget på.

Der findes et udviklet system af kontrolinstanser, der sikrer centralmagten fortsat indflydelse på alle administrative niveauer.

Formålet med decentraliseringen var ellers, at hvert trin i det geografiske hierarki skulle have sine helt specifikke opgaver. Loven af 7. januar 1983 om decentralisering fastslår således, at enhver kompetence udøves i sin fulde udstrækning enten af staten, regionerne, departementerne eller kommunerne for at få en så enkel opbygning som muligt. Ingen enhed bør stå som kontrollant over for en anden enhed i hierarkiet.

Men fordelingen af ansvar er langt fra så klar, som lovgivningsmagten ønskede det. Statens jakobinske, dvs. centralistiske overvægt viste sig allerede ved den nærmere definition af dens opgaver, f.eks. udøver staten en teknisk og faglig kontrol med de kulturelle institutioner.

Alle ikke-statslige myndigheder beklager sig over, at de kun har ansvar for "beton". Skal der bygges en grundskole, en skole for mellemtrinnet eller et gymnasium, skal henholdsvis kommunen, amtet eller regionen først sikre sig, at den statslige akademirektor, som undervisningspersonalet sorterer under, vil tildele de fornødne lærerkræfter.

Regionsinddelingen

Det er svært at gennemskue logikken i denne inddeling. Man har med omhu undgået at genskabe de gamle provinser, ligesom departementerne var udtryk for en kunstig inddeling. F.eks. er Normandiet fordelt på to regioner, Bretagne mangler den sydlige del for at svare til det oprindelige hertugdømme, Languedoc-Roussillon blev én region, hvor man stadigvæk taler katalansk i den sydlige del og occitansk i resten, Midi-Pyrénées er meget broget med 8 departementer. I den sidstnævnte er man som i de andre regioner gået ud fra hovedbyen (Toulouse).

Det er interessant at se nærmere på den opdeling i regioner, som Robert Lafont havde foreslået i 1970'erne, hvor han forestillede sig, at man, foruden de 7 store regioner han ridser op, kunne give de 6 andre regioner — Bretagne, Savoyen, Alsace-Lorraine, Roussillon, Baskerland og Korsika — en særlig status, idet de har en specifik identitet, ligesom man i Spanien har givet 4 regioner ud af de 17 (Katalonien, Baskerland, Galicien og Andalusien) mere selvstyre end de andre.²

De franske regionale minoriteter ser med misundelse på Kataloniens genvundne position i dag. Under Olympiaden i 1992 i Barcelona var man endog vidne til, at katalansk blev brugt på lige fod med spansk og engelsk.

"Det korsikanske folk"

Den eneste region i Frankrig, der har en særlig status, er som nævnt Korsika. Denne status er blevet lavet om flere gange, siden den indførtes i 1982, sidst i 1991. Jeg kan i denne forbindelse ikke lade være med at nævne den skandale, som opstod i Frankrig, da man vil indføre begrebet "peuple corse", "det korsikanske folk", i artikel 1 i den særlige statut for Korsika. Her omtales "le peuple corse, composante du peuple français", dvs. "det korsikanske folk, del af det franske folk", men i Frankrig forkastede Forfatningsrådet (le Conseil Constitutionnel) begrebet "det korsikanske folk" som noget, der gik imod den franske forfatning, da alle borgere skulle være lige for loven. Både højrefløj og en del af socialisterne nægtede at acceptere denne særegenhed.

Det er igen ideologien fra Revolutionen, der dukker op: én stat, én nation, ét folk. Man kan ikke have en korsikansk nation i den franske stat, da den franske stat per definition er lig med den franske nation. Frankrig kan ikke forestille sig, at en stat kan bestå af flere nationer. Det er en indgroet reaktion i Frankrig, at enhver partikularisme kan blive spiren til splittelse og en fare for Frankrigs enhed. Det er stadigvæk meget svært at forestille sig, at man samtidig kan være både korsikaner og en udmærket franskmand.

Findes der en regional identitet?

I de fleste regioner er det svært at fornemme en særlig identitet af de grunde, jeg allerede har nævnt. Ganske vist er en korsikaner først og fremmest korsikansk, derefter fransk, og på samme måde er en bretoner først bretonsk, derefter fransk; men det er nok svært for de fleste regioner at udvikle en

regional bevidshed. Det er sandt, som Beatrice Giblin-Delvallet skriver, at identitet først defineres ved et navn (Normand, Bourguignon m.m.).

For mit eget vedkommende kommer jeg fra regionen Midi-Pyrénées, men jeg ville aldrig finde på at kalde mig selv "midipyrénéenne". Jeg kommer fra departementet Lot og kan derfor kalde mig "lotoise", men jeg vil helst kalde mig selv "quercynoise". Quercy er den gamle provins, der nu er glemt af alle, som ikke netop bor dér. De fleste franskmænd har det nok ligesom mig. De føler sig knyttet til den egn ("pays"), større eller mindre, hvorfra de stammer. I 1986 var 51% af alle franskmænd bosat i den egn, hvor deres forfædre altid havde levet, i alt fald gennem flere generationer, 18% havde levet dér, siden de med deres forældre kom til egnen.³

På kommuneplan tager folk aktivt del i styringen. Kommunevalgene viser en konstant høj valgdeltagelse på ca. 74-78% under den 5. republik, for i kommunen finder man demokrati på græsrodsniveau. Stemmeprocenten er også høj til parlaments- og præsidentvalg, mens til gengæld valg til departementet og regionen har meget mindre tilslutning.⁴

Denne interesse for lokalsamfundet viser sig også i den regionale presses popularitet. Man køber den regionale avis. Overraskende nok har avisen "Ouest-France" det største oplag af alle aviser i Frankrig.

Regionerne har bestemt ikke haft en ensartet udvikling. Ulighederne mellem dem er store, de er endda blevet større efterhånden, både demografisk og økonomisk. Denne forskel forsøges modarbejdet gennem den nyligt etablerede nationale fordeling af bevillinger. Mere end 60% af regionens budget går til investeringsudgifter. For kommunerne er det omvendt: her anvendes 60% til driftsudgifter. Det letter ikke situationen, at visse departementer har et budget, der er større end budgettet i den region, som de tilhører.

De franske regioner i europæisk sammenhæng

Frankrig er omgivet af stærkt decentraliserede stater eller af stater på størrelse med visse franske regioner. Europas stater består af magtfulde regioner, der har en styrke på de kulturelle, økonomiske og sociale områder, som er helt uden sammenligning med, hvad Frankrig har tildelt sine regioner. De større stater har flere hovedbyer foruden deres rigtige hovedstad; de regionale hovedbyer er stærke enheder med stor indflydelse både regionalt og uden for regionens grænser. Tænk blot på byer som Frankfurt og Barcelona.

Frankrig bør lade sine regioners udfoldelse for derved at gøre dem mere kompetente og konkurrencedygtige i Europa.

Hvis man sammenligner budgettet for en fransk region med budgettet for andre regioner inden for Fællesmarkedet, kan der konstateres store forskelle. I 1987 havde Midi-Pyrénées, den største af de 22 regioner, et budget på 100 millioner écus (ca. 800 mio kr.), den italienske Toscana-region havde et budget på 6 milliarder écus, og i Tyskland havde Rheinland-Pfalz et budget på 7 milliarder écus (se grafisk figur s. 19).

Denne store forskel skyldes en overlappning af regionens og departementets beføjelser. Siden 1982 har regionerne ikke gradvis overtaget departementernes kompetence og deres bevillinger, som man kunne forvente. Tværtimod er departementerne blevet styrket af decentraliseringen.

Nok er tidligere tiders stærke centralisme ved at blive brudt op i Frankrig, men tilsyneladende har regionerne ikke fået den bedste opbygning for at blive stærke decentrale magtcentre. Dette skyldes både regionernes geografiske sammensætning og de alt for få bevillinger, der indtil videre er tildelt regionerne.

Det store problem at løse i dag er at få klarlagt kompetencefordelingen mellem staten, regionen, departementet og kommunen. Alt for ofte går den på

kryds og tværs af enhederne, også hvad finansieringen angår. Borgeren har brug for at vide, hvem der gør hvad. Det er hele idéen med decentraliseringen: systemet skal være gennemsigtigt for den skattebetalende borger. Derfor er det nødvendigt at gøre en stor indsats for at klargøre rollerne for hver enkelt administrativ enhed.

Administrativt burde Frankrig set med danske øje stå over for en gennemgribende kommunalreform på alle niveauer, ikke mindst pga. de mange kommuner.

Man kan nemlig ikke beskæftige sig ret meget med de franske kommuner uden at blive overrasket over deres store antal. Frankrig har ca. lige så mange kommuner som de andre fællesmarkedslande tilsammen, nemlig 36.527. 80% af de franske kommuner har mindre end 2000 indbyggere, og over 1000 kommuner har mindre end 50 indbyggere (se tabel s. 19).

Det er klart, at de franske kommuners ringe størrelse ikke mere passer til de opgaver, som decentraliseringen tillægger dem, men den tidligere indenrigsminister Joxe er overbevist om, at "vore traditioner forbyder en tvungen omgruppering".⁵ Man foretrækker et fælleskommunalt samarbejde.

Decentraliseringen er blevet gennemført gradvist med en pragmatisk indstilling for ikke at sære følelserne hos de fremtrædende lokale magtudøvere. Det er især af denne grund, at man ikke har kastet sig ud i en kommunesammenlægning. Man har ligeledes undgået at tage stilling til flytning af visse opgaver mellem kommunen og departementet eller til en ændring af de lokale skatter. Altsammen følsomme emner, der kunne fremkalde voldsomme diskussioner og bringe det franske samfund ud i en alvorlig krise.

Paris kontra provinsen

I 1971 var man godt klar over den store uligevægt, der eksisterede mellem hovedstaden og resten af landet. Man frygtede den gang, at hvis der ikke blev gjort noget effektivt, ville 2/3 af befolkningen i år 2000 bo på 1/3 af det franske territorium. 20 år efter må man desværre konstatere, at denne alarmerende forudsigelse holdt stik, idet ca. 80% af befolkningen i 1991 boede på 20% af territoriet.

Selv om regeringen i oktober 1991 traf en beslutning af symbolsk værdi, nemlig at 30.000 parisiske embedsmænd skulle forflyttes til provinsen inden for de følgende 9 år, er fordelingen stadig meget ulige.

Man må konstatere, at der i dag er næsten den samme modsætning mellem Paris og provinsen, som beskrevet i François Graviers bog "Frankrig og den franske ørken", dog nok med den forskel, at nogle provinsbyer som Toulouse, Lyon, Marseille, Lille m.fl. er blevet til store byer, de såkaldte teknopoler.

For at give et eksempel på hovedstadens stadig ekspanderende vækst kan nævnes, at hovedparten af de enorme prestigemonumenter, der er bygget under Mitterrand, findes i Paris; kun nogle få er gået til provinsen. På samme måde må man desværre konstatere, at den nye teknologiske vidunder, TGV-hurtigtoget, risikerer at gøre byer som Rouen, Reims og Orléans til sovebyer for folk, der arbejder i Paris. Da TGV kun standser i de største byer i provinsen, favoriserer det de mest udviklede og mest befolkede egne og risikerer at øge den regionale ulighed.

Som en spansk jurist bemærkede: "Historisk set har Frankrig været centralismens fædreland. Set udefra er Frankrig det stadigvæk i dag".⁶

Frankrig er bygget ovenfra, dvs. at den centrale magt bliver ved med at trække i trådene. Nogle hævder oven i købet, at decentraliseringsprocessen har styrket statsmagten ved at aflaste den for mindre opgaver.

Til sidst kan man spørge sig selv, om et udbygget Fællesmarked kunne hjælpe Frankrig til at befri sig for "det franske onde" (le Mal français), centralismen, som Alain Peyrefitte skrev om i sin bog med samme titel fra 1976, ved at lade regionerne tale højere, udfolde sig bedre og dermed tvinge Paris til en mere afdæmpet rolle?

"Den stille revolution", som man også kalder decentraliseringen, er dog begyndt for alvor, men der er lang vej tilbage, før den bliver gennemført.

Noter

1. Hervé le Bras, Emmanuel Todd: *L'invention de la France*. Pluriel, Le livre de poche, Paris 1981, s. 8.
2. Yann Fievet: *Le procès du centralisme*, s. 34.
3. Alain Kimmel, "Régionalisme, un regard sur l'avenir", *Le Français dans le Monde*, nr. 202, juli 1986, side 20.
4. Pierre Brechon, "L'abstentionisme électoral en France depuis 1988", *Regards sur l'Actualité*, nr. 164, 1990, side 12.
5. Thierry Bréhier, "Entre jacobins et girondins", *Le Monde* 7.2.90.
6. Antonio Jimenez-Blanco, "Bref point de vue de la doctrine espagnole", *Cahiers français*, 1992, side 102.

Litteraturliste

FRÈGE, Xavier: *La Décentralisation*, la Découverte, Paris 1986.

FIEVET, Yann: *Le Procès du Centralisme*, Les Cahiers du Peuple breton, nr. 5, Lannion 1992.

GIBLIN-DELVALLET, Béatrice: "La Région, un territoire politique", *Géopolitiques des régions françaises*, s. 9-39, Fayard, Paris 1986.

Cahiers français, La Documentation française:

Nr. 220, marts-april 1985.

Nr. 256, maj-juni 1992, "L'état de la décentralisation".

Le Monde, Dossiers et Documents:

Nr. 107, januar 1984.

Nr. 164, marts 1989.

Nr. 202, september 1992.

NOER, Annie: *Le centralisme dans la politique linguistique. La Corse, un exemple de minorité nationale*, s. 7-40, Romansk Institut, Københavns Universitet, 1988.

(Le Monde de l'éducation, sept. 1976.)

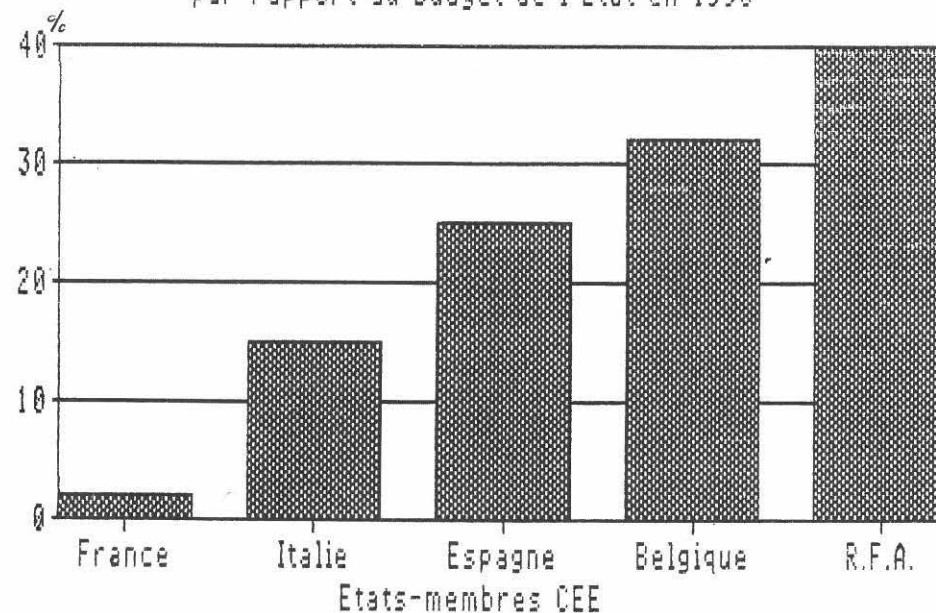
LES COMMUNES DANS L'EUROPE COMMUNAUTAIRE

Etats	superficie	population	nombre de communes	habitants par commune
France	547.000	55.600.000	36.527	1.522
Italie	301.000	57.400.000	8.074	7.109
R.F.A.	249.000	61.000.000	8.514	7.165
Roy. Uni	255.000	56.800.000	845	104.220
Espagne	605.000	39.000.000	8.027	4.859
Portugal	92.000	10.300.000	275	374.559
Grèce	132.000	10.000.000	6.037	1.657
Irlande	70.000	3.500.000	115	30.435
Belgique	30.000	9.900.000	596	16.611
Pays-Bas	37.000	14.600.000	811	18.003
Danemark	43.000	5.600.000	275	18.546
Luxembourg	3.000	400.000	126	3.175
Total	2.254.000	323.600.000	69.922	4.623

Source: Conseil de l'Europe, 1989.

(Yann Fievet: *Le progrès du centralisme*, p. 26.)

Part du budget des Régions par rapport au budget de l'Etat en 1990

(graphique Breizh-Eco)

(Yann Fievet: *Le progrès du centralisme*, p. 22.)